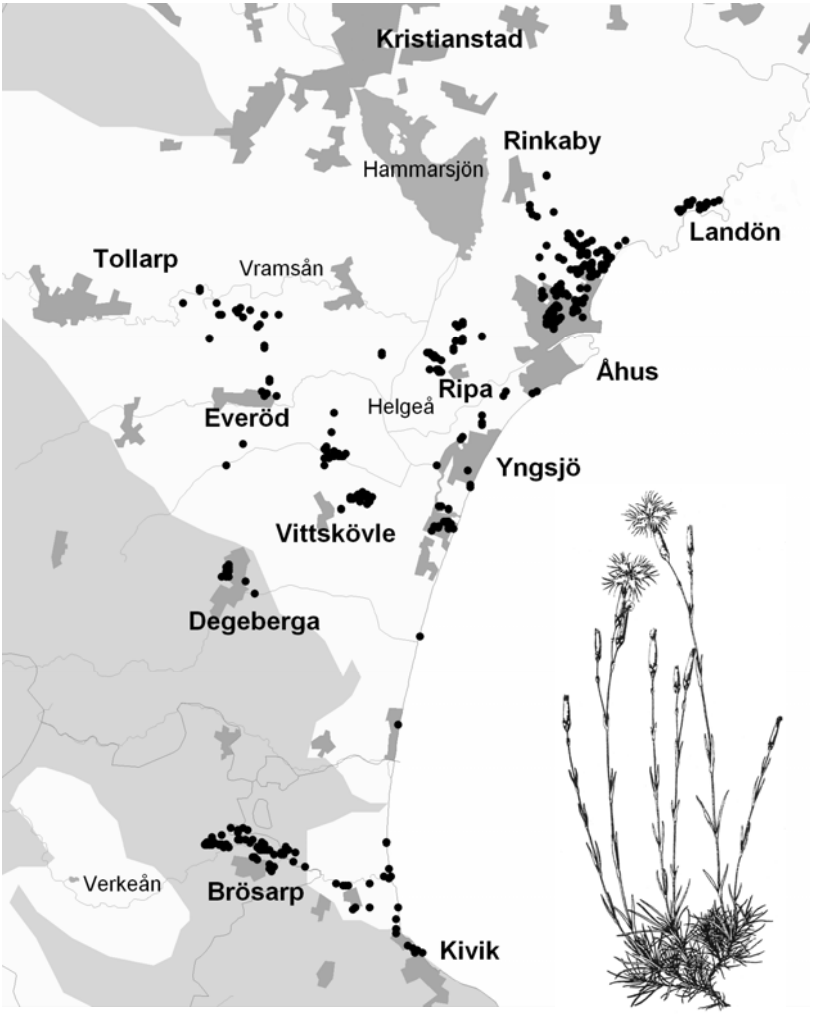
Sandnejlika i Åhus

Kjell-Arne Olsson

Sandnejlika *Dianthus arenarius* är för de flesta naturintresserade en välkänd och älskad växt även om den är relativt ovanlig och har en mycket begränsad utbredning. I Norden växer den endast i Skåne: några få individfattiga lokaler i den västra delen av landskapet, betydligt fler och rikare i den östra delen (karta 1). Genom att sandnejlikan är fridlyst, nationellt rödlistad som Starkt hotad (EN) och upptagen i EU:s habitatdirektiv och därigenom en art som Sverige måste ta ett särskilt ansvar för, intar den en speciell ställning i den skånska floran. Därför har vi all anledning att prioritera den i vårt floravårdsarbete.

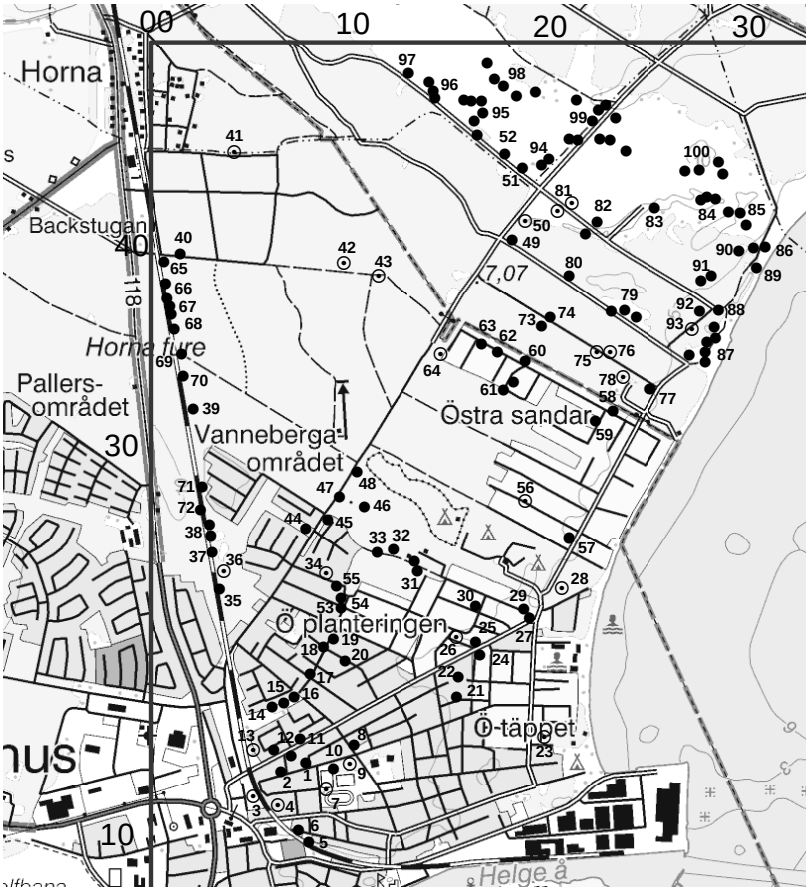
Under Projekt Skånes Floras inventering 1989–2005 noterades sandnejlika från omkring 370 lokaler i 59 inventeringsrutor á 2,5×2,5 km. I några områden som Verkeåns dalgång och delar av Kristianstadsslättet har arten många förekomster. Att sandnejlika fortfarande är relativt vanlig och spridd i vissa områden har gjort sedvanligt floraväktararbete svårt och tidsödande. Dock är det mycket angeläget att bedriva ett sådant arbete då sandnejlika utan tvekan är en art på tillbakagång.

Av alla de förekomster för sandnejlika som blev noterade under Projekt Skånes Floras inventering finns drygt en fjärdedel (eller omkring 100) på det ekonomiska kartbladet Åhus 3E0b, som omfattar en stor del av Åhus tätort, Horna Fure och Rinkaby skjutfält (karta 2). För att i någon mån råda bot på det eftersatta floraväktararbetet för sandnejlika, har jag i år besökt samtliga lokaler/förekomster där arten noterats under de senaste två decennierna i de delar av Åhus och Rinkaby socknar som ingår i kartbladet. Två mindre lokaler vid Fårabäck i Trolle-Ljungby socken som finns i den nordöstligaste delen av kartbladet har inte tagits med. Då kartbladet omfattar både områden som är utsatta för ett starkt exploateringshot och områden där hotet från mänskliga aktiviteter är något mindre, kan inventeringen, förutom att visa på förändringar under de senaste decennierna, bli en pilotstudie som kan tjäna som utgångspunkt för att bedöma sandnejlikans status i framtiden.

Karta 1. Sandnejlikans utbredning i delar av östra Skåne

Under min inventering har jag inte lyckats återfinna sandnejlika på 16 av lokalerna. Av dessa är ungefär hälften belägna inom tätbebyggt område. De flesta av dessa lokaler har besökts vi mer än ett tillfälle under växtsäsongen. I vissa fall är orsaken till försvinnandet eller tillbakagången uppenbar. Den rikaste lokalen för sandnejlika i Åhus samhälle blev utfylld och bebyggd 2004/2005

Karta 2. Förekomster av sandnejlika på kartbladet Åhus 3E0b.
• = aktuella förekomster 2008; ⊙= inte återfunna 2008

(lokal 3). Då försvann inte bara sandnejlika utan även arter som trubbstarr *Carex obtusata*, tofsäxing *Koeleria glauca*, sandsvingel *Festuca polesica*, solvända *Helianthemum nummularium*, sanddådra *Camelina microcarpa* ssp. *microcarpa* och uddögontröst *Euphrasia stricata* var. *stricta*. Genom en räddningsaktion hösten 2004 flyttades ca 250 m² av vegetationstäcket till en sandtäkt på golfbanan strax väster om samhället. Här har alla dess växter fått en chans att fortleva. Av en tidigare rikblommig förekomst finns nu bara en spillra kvar (lokal 5). Här anlades den nya infartsleden till hamnen

2006/2007. Ett fint bestånd försvann helt när en parkeringsplats invid stranden byggdes ut vintern 2007/2008 (lokal 23). Andra lokaler där sandnejlika inte återfunnits, exempelvis lokal 7, 9, 26 och 28, var redan små och antalet individ få när de noterades under Projekt Skånes Flora. På lokal 28 har anlagda planer för beachhandboll haft en, åtminstone initialt, negativ inverkan. Några av lokalerna i den norra utkanten av Åhus, exempelvid lokal 46 och 47, har decimerats avsevärt genom nya villakvarter och vägar (som inte är med på kartan).

Orsaken till att sandnejlikan tycka ha försvunnit från ett antal förekomster i Horna Fure och på Rinkaby skjutfält är mera svårförklarade. Ökad beskuggning i tallskogarna och tätare gräsväxt kan säkert vara orsaken i några fall. I andra kan frånvaron av aktuella fynd kanske skyllas på förbiseende eller felaktiga koordinatangivelser. Under inventeringen har inga nya lokaler sökts aktivt, men nya förekomster har antecknats när de påträffats. Dessa finns oftast i nära anslutning till redan kända förekomster. I knappast något fall rör det sig om nyetablerade bestånd.

Inom den tätbebyggda delen av Åhus finns idag de rikaste förekomsterna för sandnejlika på parkmark, i vägkanter och på naturtomter utmed Fjärilsvägen (lokal 14–19 och 53–55). I Horna Fure finns det helt övervägande antalet lokaler utmed järnvägen mellan Åhus och Kristianstad, på banvallen och intill den stig som löper längs spåret. Sandnejlikan påträffas nästan aldrig inne i tallskogarna, utan nästan enbart i bryn och gläntor.

De rikaste förekomsterna för sandnejlika inom kartbladet finns på Rinkaby skjutfält. Här växer den spridd över större delen av de områden som inte upptas av tallskog. Dock har rikedomen och antalet individ minskat markant under senare år. I slutet av 1980-talet och början av 1990-talet färgades delar av fältet helt vita under sandnejlikans blomningstid. Idag är det bara några syd- och östvända dyner längst i öster som kan visa upp en sådan blomprakt. Orsaken till tillbakagången måste sökas i minskad militär aktivitet. Rinkaby skjutfält är ett artilleriskjutfält och tidigare hölls stora delar av fältet öppet genom övningar med tungt militärt materiel. Senast Åhus skakades av skjutövningar med haubitsar och tunga kanoner var under en övning 2004. Skjutfältet är väl hävdat genom stora flockar

av nötboskap i ranchdrift, men dessa förmår inte att skapa de blottor i växttäcket som är nödvändigt för sandstäppens och sandnejlikans trivsel. I stället upptas allt större delar av fältet av allt tätare gräsvegetation. Det som är positivt med den minskade militära aktiviteten är att det nu är fritt fram att färdas till fots eller med cykel i området som fram till för några år sedan var belagt med tillträdesförbud. Därigenom har vi alla nu möjlighet att besöka och njuta av skjutfältets fantastiska natur. Här finns fortfarande ett överflöd av ovanliga växter och växtsamhällen och inte minst är detta en av de få platser i Skåne där man kan ströva omkring mitt ute på ett vidsträckt fält och inte se ett spår av hus, vägar, kraftledningar och vindkraftverk.

I de södra delarna av det undersökta området kan man dessvärre befara att antalet förekomster kommer att minska även i framtiden. Nya villatomter och vägar tillkommer varje år och denna exploatering minskar fortlöpande livsutrymmet för sandnejlikan. Det är främst på Rinkaby skjutfält som förutsättningar finns för livskraftiga bestånd även i framtiden. Området är ett Natura 2000-område vilket bör vara en garanti för skydd och ändamålsenlig skötsel. Sedan några år tillbaka driver Pål-Axel Olsson vid Ekologiska institutionen ett forskningsprojekt på Rinkaby skjutfält för att ta fram metoder för att restaurera och gynna sandstäpp. Provytor har blivit plöjda, harvade, fått ett ytlager med kalkhaltig sand etc. På en av de provytor som plöjdes för två år sedan har en liten tuva med sandnejlika etablerat sig. Sådant ger hopp för framtiden!

Bilaga. Förekomster av sandnejlika i Åhus sedan 1989.

Nr	RN Ost	RN Norr	Lokal	Kommentar
1	1405758	6201354	Paradisv./Evavägen	6-7 bestånd inom ca 5 m^2
2	1405626	6201312	Paradisv./Adamvägen	1 mycket litet bestånd
3	1405400	6201100	O Statoil	Inte återfunnen. Lokalen exploaterad och totalförstörd vintern 2004/2005
4	1405600	6201100	Mellan Musketörsgatan och Infartsvägen	Inte återfunnen. Idag klippt gräsmatta. Senast noterad i slutet av 1980-talet
5	1405769	6200992	Nya Infartsleden	1 litet rikblommigt rest-bestånd på ca ¼ m^2. Större delen av lokalen exploaterad
6	1405722	6201023	Majorsgatan	2 små bestånd. Har minskat
7	1405800	6201200	Idrottsplatsen vid Löparegatan	Inte återfunnen. Idag klippt gräsmatta. Fåtalig 2002
8	1405997	6201423	S. Piggagatan	1 ex. Flera bestånd 2002
9	1405900	6201300	Talldunge V Åhusparken	Inte återfunnen. Fåtalig 2004
10	1405888	6201348	Paradisv./Idrottsplatsen	Drygt 10 bestånd på ca 10×30 m. Några ganska rikbommiga. Har minskat.
11	1405740	6201487	Fädriften mittemot Fikonstigen	1 mycket litet bestånd på ca 1 m^2
12	1405604	6201418	Fädriften i väster	5 små, ca 1 dm^2 stora bestånd. Klippes då och då
"	1405648	6201404	Adamsvägen	Rikligt spridd på tomt "gräsmatta"
13	1405400	6201400	N Fädriften, O järnväg	Inte återfunnen. Sparsam 1998
14	1405601	6201621	Mellan Ormvägen och Roberts väg	Rika bestånd inom 20×5 m
15	1405670	6201681	O Ormvägen	Ganska rikligt inom 15×3 m
16	1405695	6201716	S. Piggagatan	Omkring 5 ganska små bestånd inom 10 m^2
17	1405778	6201824	Fjärilsvägen	1 litet bestånd i vägslänt, 4–5 bestånd på tomten innanför, det största ca ½ m^2
18a	1405830	6201978	Fjärilsv./Skalbaggsvägen	6–7 bestånd inom 10×20 m i gles tallskog och på naturtomt
18b	1405868	6201975	"	1 rikblommigt bestånd på 20×30 cm
19	1405863	6202003	Fjärilsvägen	Ett litet, par dm^2 stort bestånd

"	1405867	6201956	Skalbaggsvägen	Ett rikblommigt bestånd på ca ¼ m^2
20	1405971	6201877	Skalbaggsvägen	Ett litet, fåblommigt bestånd
"	1405974	6201893	"	"
21	1406560	6201696	Bofinksvägen	1 mycket liten tuva med få blommor
22	1406576	6201782	Rödhakevägen	Par små tuvor inom 1 m^2
23	1406900	6201400	Tennisvägen	Inte återfunnen. Lokalen totalförstörd genom nyanlagd P-plats våren 2008. Tidigare 2 rikblommiga bestånd
24	1406697	6201943	Blåmesvägen	Par små och fåblommiga bestånd inom 1+1 m^2, ca 10 m mellan bestånden
25	1406724	6202030	Fädriften/Nötvivelvägen	2 små bestånd på ca 1 dm^2 i kant av talldunge. Inte återfunnen inne i dungen där den fanns sparsamt 2002
26	1406600	6202000	Nötvivelvägen	Inte återfunnen. Sparsamt i vägkant 2007
27	1406876	6202108	Fädriften	Ca 8 små tuvor längs 10–15 m sträcka
28	1407000	6202200	"Raggarcampingen" vid Kolonivägen	Inte återfunnen. Fåtalig i gles tallskog 2002. Delvis exploaterad för beachhandbollsplaner
29	1406885	6202120	Ekoxvägen i O	En mycket liten och fåblommig tuva
30	1406633	6202186	Tallvivelvägen	Ett litet, ganska rikblommigt bestånd på ca ¼ m^2
31	1406371	6202336	Guldbaggev./Ekoxvägen	Ett rikblommigt bestånd på ca ½ m^2
"	1406254	6202392	Ekoxvägen i V	Ett ganska rikblommigt bestånd på ca ¼ m^2+ 2 små tuvor
32	1406197	6202420	Ekoxvägen i V	Ett litet bestånd på ca 1 dm^2 i stigkant
33	1406155	6202445	Ekoxv./Fjärilsv. förlängn.	Ett glest bestånd inom 1 m^2
34	1405800	6202300	V. Knottvägen	Inte återfunnen. Fåtalig i gles tallskog 2000
35	1405291	6202299	V Kryddgården nära jvg	Ett litet fåblommigt bestånd
36	1405300	6202300	V Kryddgården	Inte återfunnen. Ganska rikligt i gles tallskog 2000
37	1405273	6202435	Banvallen V tennisbana	Ett flertal ganska rikblommiga bestånd spridda i hektarrutan utmed banvallens O-sida

"	1405263	6202443	"	Ett flertal ganska rikblommiga bestånd spridda i hektarrutan utmed banvallens O-sida
"	1405260	6202469	"	Ett flertal ganska rikblommiga bestånd spridda i hektarrutan utmed banvallens O-sida
"	1405258	6202490	"	Ett flertal ganska rikblommiga bestånd spridda i hektarrutan utmed banvallens O-sida
38	1405246	6202513	Banvallen V agillitybanan	Flera bestånd utmed banvallen
"	1405245	6202530	"	Flera bestånd utmed banvallen
39	1405157	6203171	Banvallen mot Horna	Par ex i tallskog
"	1405154	6203195	"	Glest invid stigen
40	1405126	6203948	Horna Fure	Ett ganska rikblommigt bestånd på ca ¼ m^2
41	1405400	6204400	Horna Fure	Inte återfunnen. Senast noterad i vägkant i tallskog 1993
42	1405900	6203900	Horna Fure	Inte återfunnen. Senast noterad i vägkant i tallskog 1992
43	1406100	6203800	Horna Fure	Inte återfunnen. Senast noterad i vägkant i tallskog 1993
44	1405745	6202540	Vannebergaområdet	Ca 10 ganska rikblommiga tuvor i gles tallskog mellan villor
"	1405712	6202560	"	Ca 10 ganska rikblommiga tuvor i gles tallskog mellan villor
45	1405850	6202616	Vannebergavägen	Ett ganska rikblommigt bestånd på ca 1×0,5 m i tallskogsremsa mellan väg och villakvarter
"	1405855	6202633	"	1 bestånd på ¼ m^2
46	1406072	6202674	Gräshoppevägen	1 bestånd på ca 1 m^2 + 1 på ¼ m^2 i kant av ny villatomt (som nu skär igenom det stora beståndet)
47	1405915	6202719	Vannebergav./Täppetled.	3 mindre bestånd (ca 2 dm^2) + 2 större på ca ½-1 m^2
48	1406000	6202874	Vannebergav. vid skjut-banan	1 mycket litet och glesblommigt bestånd
49	1406781	6204018	Rinkaby skjutfält, Södra Gränsvägen	2 små bestånd på ca 2 dm^2 + ¼ m^2i gles tallskog invid väg

50	1406800	6204100	Rinkaby skjutfält. Vid Vannebergavägen	Inte återfunnen. I gles tallskog 1995
51	1406845	6204430	Rinkaby skjutfält	Par små bestånd
"	1406819	6204403	"	1 tuva
52	1406780	6204423	Rinkaby skjutfält	4–5 mindre tuvor
53	1405868	6202002	Fjärilsvägen	Flera tuvor i vägkant
"	1405866	6201975	"	Flera tuvor i vägkant
54	1405939	6202120	Fjärilsvägen	1 litet bestånd i vägren
"	1405959	6202126	"	4–5 små bestånd
"	1405979	6202164	"	Par bestånd i talldunge
55	1405910	6202273	V. Knottvägen	Rikligt på 3×3 m på sommar-stugetomt
56	1406800	6202600	Illervägen	Inte återfunnen. Fåtalig i gles tallskog 2002.
57	1407113	6202523	Kolonivägen	2 små bestånd på naturtomt
58	1407290	6203151	Rådjursvägen	1 litet 1 dm^2 stort bestånd i gräsmatta + glest på tomt
59	1407245	6203133	Minkvägen	1 litet bestånd i vägren
60	1406872	6203395	Rådjursvägen	Ganska rikligt men glest spridd inom ca 10×20 meter
61	1406764	6203287	Söder om Rådjursv.	Par små bestånd
"	1406792	6203309	"	1 ex i gles tallskog
"	1406799	6203335	"	Få ex, glest spridd i tallskog
62	1406744	6203454	Rådjursvägen	1 litet bestånd på sommar-stugetomt
63	1406626	6203509	Rådjursvägen	1 litet bestånd på naturtomt
64	1406400	6203400	Dovhjortsvägen	Inte återfunnen. I gles tallskog 1994
65	1405014	6203941	Horna Fure	Flera bestånd inom ca 10×10 m bl. a. ett på ca 1 m^2. Ett bestånd med djupt rosa blommor
"	1405019	6203917	"	Ganska rikligt i tallbrynet utmed ca 20 m
66	1405040	6203786	Horna Fure	2 blommor i stigkant i tallskog
"	1405052	6203709	"	Par små bestånd
67	1405052	6203677	Horna Fure	Flera ganska rikliga bestånd, något på ca 1 m^2
"	1405069	6203634	"	1 glest bestånd
68	1405079	6203557	Horna Fure	1 litet bestånd i stigkant

69	1405120	6203431	Horna Fure	Flera ganska glesa bestånd utmed ca 10 m i stigkant
70	1405123	6203302	Horna Fure	Par små bestånd i stigkant
71	1405214	6202778	Vannebergaområdet	1 litet ca 2 dm^2 stort bestånd i gles tallskog
72	1405220	6202622	Vannebergaområdet	Par ex på banvall
73	1406953	6203613	Rinkaby skjutfält, Säkra vägen	3 små bestånd á 1 dm^2
"	1406939	6203608	"	2 små fåblommiga bestånd
"	1406936	6203614	"	1 litet bestånd
74	1406993	6203611	Rinkaby skjutfält, Säkra vägen	1 litet bestånd i vägkant
75	1407200	6203400	Rinkaby skjutfält, Säkra vägen	Inte återfunnen. I gles tallskog 1995
76	1407300	6203400	Rinkaby skjutfält, Säkra vägen	Inte återfunnen. I gles tallskog 1996
77	1407509	6203274	Södra Sand P-platsen	5-6 relativt rikblommiga bestånd inom 15×3 m
78	1407300	6203300	Södra Sand P-platsen	Inte återfunnen. På torr gräsmark vid P-plats 1995
79	1407419	6203676	Rinkaby skjutfält, södra skjutbanan	Ett 10-tal rikblommiga bestånd utmed 20–30 m av skjutbanedike
"	1407439	6203682	"	Flertal små bestånd
"	1407481	6203663	"	Flertal små bestånd, rikligt
"	1407387	6203703	"	Många små rikblommiga bestånd i området
"	1407381	6203693	"	Många små rikblommiga bestånd i området
"	1407319	6203671	"	Flera små bestånd
80	1407080	6203815	Rinkaby skjutfält	Flera små bestånd inom ca 10×5 m
81	1407000	6204100	Rinkaby skjutfält	Inte återfunnen. På torr gräsmark 1995
"	1407100	6204100	Rinkaby skjutfält	Inte återfunnen. På torr gräsmark 1996
82	1407213	6204079	Rinkaby skjutfält	Något 10-tal små tuvor
"	1407191	6204063	"	Fåtalig
83	1407518	6204214	Rinkaby skjutfält, flaggstångshöjden	2 blommor
84	1407788	6204227	Rinkaby skjutfält i O	Mycket rikligt i detta område på SO-vänd dyn
"	1407817	6204220	"	Mycket rikligt i detta område på SO-vänd dyn

"	1407861	6204230	"	Mycket rikligt i detta område på SO-vänd dyn
85	1407925	6204141	Rinkaby skjutfält i O	Många rikblommiga bestånd i O-vända dyner
"	1407996	6204088	Rinkaby skjutfält i O	Mycket rikligt i detta område på SO-vänd dyn
86	1408061	6203964	Rinkaby skjutfält i O	Många och rikblommiga bestånd inom ca 50×20 meter
"	1408032	6203967	"	Många och rikblommiga bestånd inom ca 50×20 meter
87	1407700	6203443	Rinkaby skjutfält i SO	Många rikblommiga bestånd i detta område
"	1407800	6203361	"	Många rikblommiga bestånd i detta område
"	1407840	6203550	"	Många rikblommiga bestånd i detta område
"	1407867	6203585	"	Många rikblommiga bestånd i detta område
88	1407891	6203677	Rinkaby skjutfält i SO	1 liten tuva
89	1408032	6203885	Rinkaby skjutfält i SO	Flera mindre bestånd
90	1407977	6203992	Rinkaby skjutfält i SO	Fåtalig i tallbryn, spridd
"	1407929	6204002	"	Fåtalig i tallbryn, spridd
91	1407831	6203831	Rinkaby skjutfält i SO	1 liten glesblommig tuva i kant av markväg i tallskog
"	1407774	6203803	"	1 ex i gles tallskog
"	1407759	6203803	"	Ca 5 ganska rikblommiga tuvor
92	1407790	6203657	Rinkaby skjutfält i SO	Ca 5 tuvor inom 5×5 m
"	1407757	6203632	"	1 liten tuva
93	1407635	6203494	Rinkaby skjutfält i SO	Par små tuvor i gles tallskog
94	1406962	6204404	Rinkaby skjutfält	Flertal mindre tuvor inom ca 10×5 m, mest under glesa tallar
"	1406978	6204416	"	1 kraftig tuva
"	1407000	6204405	"	1 liten tuva
95	1406612	6204554	Rinkaby skjutfält	1 liten tuva
"	1406613	6204572	"	1 liten tuva
"	1406627	6204594	"	Par små tuvor
"	1406632	6204623	"	Spridda små bestånd
"	1406641	6204638	"	Spridda små bestånd
"	1406688	6204660	"	Spridda små bestånd

"	1406657	6204715	"	Spridda små bestånd
"	1406606	6204712	"	Spridda små bestånd
"	1406590	6204712	"	Spridda små bestånd
"	1406570	6204734	"	Spridda små bestånd
96	1406423	6204710	Rinkaby skjutfält	1 litet bestånd
"	1406435	6204740	"	Spridda bestånd
"	1406397	6204777	"	Spridda bestånd
"	1406380	6204791	"	Spridda bestånd
"	1406380	6204810	"	Spridda bestånd
"	1406361	6204813	"	Spridda bestånd
97	1406278	6204825	Rinkaby skjutfält	1 litet bestånd
98	1406690	6204908	Rinkaby skjutfält	Spridda mindre bestånd
"	1406704	6204895	"	Spridda mindre bestånd
"	1406730	6204817	"	Spridda mindre bestånd
"	1406784	6204786	"	Spridda mindre bestånd
"	1406842	6204729	"	Spridda mindre bestånd
"	1406934	6204763	"	Spridda mindre bestånd
"	1407152	6204733	"	1 litet bestånd
99	1407310	6204682	Rinkaby skjutfält	Flera rikblommiga bestånd
"	1407351	6204692	"	Flera rikblommiga bestånd
"	1407262	6204670	"	Flera rikblommiga bestånd
"	1407229	6204605	"	Flera rikblommiga bestånd
"	1407157	6204518	"	Flera rikblommiga bestånd
"	1407096	6204506	"	Flera rikblommiga bestånd
"	1407263	6204526	"	Spridda bestånd
"	1407304	6204515	"	Spridda bestånd
"	1407388	6204477	"	Spridda bestånd
"	1407380	6204475	"	Spridda bestånd
100	1407864	6204410	Rinkaby skjutfält	Flertal ganska rika bestånd i hektar-rutorna
"	1407755	6204464	"	Flertal ganska rika bestånd i hektar-rutorna
"	1407708	6204368	"	Flertal ganska rika bestånd i hektar-rutorna
"	1407886	6204348	"	Flertal ganska rika bestånd i hektar-rutorna